

L'ESPUNYOLA, amb ESPUNYA i noms relacionats

(1) Poble del Berguedà, uns 7 k. al SO. de Berga, pel vell camí de Cardona.

PRON. MOD.: *l'əspuŋɔlə* a Santpedor i a Puig-reig, 5 1931 (Ll. 29, 197); id. a Taravil, 1934 (Ll. i, 49).

MENCIONS ANT. 907: «--- in comitatu Berghitano --- castrum *Spugnola* ---» (Monsalv. xv, 51); 922: «--- *Castro-Serras* --- parr. de *Ipsa Sponiola* --- strata Kardone --- *Serra de Taixo* ---» (Udina, *Arch. Cond.* 10 XI, § 73, p. 209.5; datat 923, Monsalv. xv, 128.25); 944: «eccl. Sti. Clementis de *Spugnola* in com. Bergitano» (doc. d'A.C.A., Monsalv. xi, p. 170); 950: «in com. Berchitano castrum *Spugnola*» (Udina, o. c., § 130, p. 289); 958: «ecclesia Sti. Clementis *Spungiola* 15 in com. Bergitanensi» (*Cat. Car.* II, 98.6); 968: *Spongiola* (Abadal, *Eixalada*, 198); 1148: «Bernardus de Conchabella, Brg. de Torroga --- et Gill. de *Za Spunola* --- Si. Gilli de *C'Espunola*» (Albon, *Cart. du Temple*, p. 314); 1285: «Gui^a de *S'Espunyola* miles» 20 (*InuLC*, 279, s. v. *pujol*); 1312: *Ç'Espunyola* miles (Serra V., *Pinós Mtpl.* I, 410); 1359: *La Spunyola* (*CoDoACA* XII, 63).

(2) *L'Espunyola* mas antic i font, en el te. de la Par-ròiquia de Ripoll, on hi ha Llaés i Tenes, poble de 25 l'inf., que ho alterava —vacil·lant— en *l'əspuŋɔlə* (1953, XIII, 145).

MENCIONS ANT. 942, donació a S. J. Abad., en la vall de Ripoll, de un camp «ad *ipsa Espungola* --- afr. cum torrente q. venit de *Ipsa Espungola*» (Udi- 30 na, o. c., § 121, p. 247; Monsalv. xv, 160.3, 160.6, que ho data de 943); 955, entre les afr. de Llaés: «--- Castellum Palumbi --- villarunculos q. d. *Ipsa Spuniola*» (Udina, o. c., § 132, p. 282; Monsalv. xv, p. 173); 961: text molt semblant en la consagració de l'església 35 de Llaés (*Lazesse*) (Monsalv. XI, 198.7f); 1025: anàlogament (Monsalv. xv, 252.7f.).

ETIM. Res se n'havia escrit, però és clara la que ja vaig donar substancialment a la fi de l'article *espon- 40 ja* del *DECat* III, 664b24-36, al·ludint a una roca de molts alvèols o pedra tosca, porosa —SPONGIOLA dim. de SPONGIA— que és l'acc. en què ja l'usaren Vitruvi i Pal·hadi i en termes més vagues o secundaris Plini i Columella.

En la toponímia es troba una forma *Espunya* (tam- 45 bé arag. *La-Spuña* entre Aínsa i Bielsa) que deu venir de SPONGIA, d'on el dim. SPONGIOLA dels precedents, com a nom de rocam d'aspecte porós (cf. it. *spugna* «esponja» i formes hispàniques semblants citades en el *DCEC*); d'on el diminutiu: «*L'Espunyola*» uns 8 k. 50 a l'O. de Berga; d'ací *l'espunyola*, com a nom de vent que segons Griera (*BDC* II, 80) bufa sobre Oliana, i segons comunica Rafel de la Torre (c. 1960) bufa sobre Odèn (tots dos diuen des del NNE., però deu ser E.) «tirant molt poc a N., car *l'Espunyola* es troba des 55 d'allà en direcció oriental, a uns 27 k. d'Odèn i a uns 39 d'Oliana».

La pedra tosca o turo és un mineral molt propi perquè hi neixin deus, com la del torrent de *L'Espunyola* (2); és clar que el mot s'ha aplicat també a d'altres 60

substàncies de tal consistència, com indico en aqueix article del *DECat*, i algun que hi vaig incloure, com la que documenta *InuLC*: potser un article comercial que els ross. del S. xiv produïen o importaven de Provença: «63 saques de lana sutza, un saque d *espunya* de Prohenssa» lín. 39; 1379: «28 pugessalia de *spunye* de prim comú, de la terra», «item *spunya*, 22 pugessals», en dos docs. de 1372.

Hi hagué també un NL *L'Espunya* en el Berguedà (3) que podria referir-se al mateix lloc que (1), car és del Berguedà i els llocs que esmenta són de la mateixa latitud si bé uns 20 k. més a l'E. i amb el Llobregat entremig. Llavors seria el mateix mot en forma no diminutiva; en tot cas seria un parònim pròxim. A. 900: «in territorio Bergitanensi in locum q. numcupant la Corte --- alodium q. est in *Ipsa Spugna* in collo de *Juvel* --- *Ipsa Spuga* usque in rivo de Boradano --- rivo Borraddonensi --- Mascarone --- Monte Sancto --- jam dicto *Borradane* ---» (de l'arxiu del mon. de Camprodon, enviat pel P. Caresmar, a la colle. Moreau III, 138, vacil·lant en la lect. de la *n* o bé *u*).

En tot cas el NL *Espunya* ha existit en altres llocs del N. i NO. del Princ. Un el (4) que no és impossible que coincideixi amb el (3), cap a Bagà i V. d'Ora: «villare de *Spunia*» doc. de 1068 relatiu a Bagà (Serra V., *Pinós i Mtpl.* III, 105). *L'Espunya*, mas de l'Alta Vall d'Ora, enum. després de Castelló i La Plana, i seguida per *Els Plans* i el veïnat d'aquell nom; és el mateix que també s'haurà dit en plural, però segurament li posa un *Can* espuri C.A. Torras (*Pir. Cat.* VIII, 202a): «prop de *can Espunyes* hi ha una cova que té gran extensió i capacitat». Justament és en coves on es troba el turo o pedra tosca. Hi ha un Tossal d'*Espunyes* prop de Cambrils d'Odèn, que no sé si és diferent de l'homònim que m'indicaren a Lladurs, poble termenejant al Sud d'aquell, terme molt vast cap al Sud (XXXVII, m. 166.11).

Els següents són diferents: molt més a l'Oest o a l'Est. Cova i Clots d'*Espunya* en el te. de Serradui, a l'Isàvena (XIX, 33, 47) i *La Terra 'Spunya* allí també (p. 47). Però també algun cap al NE. Rec de *L'Espunya* a la costa de Cadaqués, cap a Roses, baix del Mas de la Sala cap a mar de la banda de Jóncols (amb més detalls, XLV, 127).

Occità: bearnès ant. *espoenha*, avui *espugne* «pierre poreuse» a la V. d'Aspa (Lespy-R.) confirmat per Palay i amb *espugnà* «carrière de pierre poreuse». En el Comenge, prop de Boulogne: «a Montmaurin sur la rive gauche de la Save, 1 k. au N. de la ville, à l'entrée des Gorges de *Lespugne*, une source, objet d'un culte populaire certainement ancien --- la source de la *Hillère* [FILIALIA] dédicace à *Tutela* --- avait des thermes», Grenier (*Mé. d'Arch. Gallo-R.* IV), amb projectes d'exploració de G. Fouet (*Découvertes arch. en Nébouzan, Gallia* VII, 1949, 23ss., LL, 1955, II, 207). D'on derivats colle. en -ARE i en -ETUM: *L'Espugnàs* russ., afl. Gave d'Aspe, te. Borce (P. Raymond, *Di. To. B. Pyr.*). I en el Pays de Saut: *Esponget*, local. disparue, te. Marsà, doc. *Sponietum* Ss. XIII-